

„PORIJEKLO KARAŠEVAKA“ PROF. T. SIMUA

joi, 03 mai 2018

Profesor Marcu Mihail Deleanu, uveni autor monografije „Zabilješke o Karaševcima“ i fini poznavatelj jezi i povijesne problematike našeg života, ne krije injenicu da je prilikom terenskog istraživanja i konzultiranja bibliografije o zajednici Hrvata u Rumunjskoj uoio svojevrsnu suzdržanost mjesnih intelektualaca glede knjige „Originea cravenilor“ („Porijeklo Karaševaka“) rumunjskog povijesnara i etnografa Traiana Simua, izdanoj 1939. godine u Lugožu. Sam Deleanu tvrdi da Simu spekulira povijesnim informacijama kada je rije o podrijetlu Karaševaka, dok Ivan Birta, autor monografije „Karaševci: narodne umotvorine s etnolokim osvrtom“, smatra da je Simu tendenciozan, a zaključci su donijeti u jednom rumunjskom kontekstu totalne integracije, premda upravo Karaševci nisu nikada predstavljali nikakvu nacionalnu opasnost za veliku masu Rumunja koja ih okružuje.

Traian Simu bio je profesor na gimnaziji Coriolan Brediceanu u Lugožu, povijesni ar i etnograf, od 1943. godine ravnatelj muzeja županije Severin. Najpoznatije mu je djelo „Organizarea politic a Banatului în Evul mediu“ („Politiko ustrojstvo Banata u srednjem vijeku“), iz 1941. god. u kojemu predstavlja, izmeu ostalog, kartu rasprostranjenosti starih banatskih srednjovjekovnih distrikta, a iznimno mjesto zauzima povijest banatskih srednjovjekovnih tvrava, gdje se određuje mjesto i starost tvrava iz rumunjskog Banata te se donose kao podrška rumunjskoj tezi upravo argumenti iz naše historiografije.

U predgovoru povijesne i etnografske studije „Originea cravenilor“, sam autor tvrdi da se o Karaševcima smjenjenih u Banatu pisalo veoma malo. Kada je rije o domacoj literaturi, Simu spominje svoj kratki lanak izdan desetak godina prije u dragocjenom asopisu „Arhivele Olteniei“ i „interesantnu“ monografiju rumunjskog akademika i profesora na Sveuilitu Cluj Emila Petrovicia „Govor Karaševaka“ iz 1935. godine. Kada je pak rije o stranoj literaturi, u predgovoru stoji da su se problematikom Karaševaka bavili malobrojni povijesni ari i etnografi njemakog, maarskog, srpskog i bugarskog porijekla. Simu ovdje ne spominje, namjerno ili iz neznanja, knjižicu profesora Petra Vlasića, franjevca hrvatskog porijekla, „Meu Hrvatima u Rumunjskoj“, izdanu 1928. godine u Beogradu, koju je ina e mogao lako konzultirati za vrijeme svog boravka u Karaševcima.

Meu tim, ono što je potaknulo prof. Simua da se pobliže pozabavi problematikom karaševskih Hrvata bila su zapravo superficijelna istraživanja i tendenciozni zaključci, bez izuzetaka, ovih potonjih stranih istraživača. Svi su oni nastojali, veli Traian Simu, predstaviti žitelje karaševskih sela kao Bugare, Srbe, Hrvate ili pripadnike nekih drugih naroda, ovisno o interesu, a totalnim zanemarivanjem znanstvene istine.

„Pozabavimo se pitanjem Karaševaka“;

S druge strane, osim tendencioznih zaključaka stranih povijesnara i etnografa, dodatna pobuda profesoru Traianu Simuu da intenzivno istraži istinu i naše „Originea cravenilor“ bila je odgovoriti pozivu uvenog rumunjskog znanstvenika Simiona Mehedinia, koji je na Kongresu geografije iz 1927. godine rekao: „Pozabavimo se pitanjem Karaševaka, koji i dandanas sa injavaju otok stanovništva o kome se dosta malo zna i koji žive u srednjoj našoj rumunjskoj Banati“. Sve ove injenice su doprinijele nastanku povijesne i

etnografske studije o Karaševcima, a djelo profesora iz Lugoža napisano je upravo da bi se kristalizirala problematika porijekla malene oaze slavenskog stanovništva iz središta rumunjskog Banata, „možda i nauštrb rasvjetljavanju nekih drugih važnijih banatskih povijesnih problema“, još veli Traian Simu u predgovoru, sli nih onima, dodao bih ja, kakvih je rasvjetlio u ve spomenutom djelu „Organizarea politic a Banatului în Evul mediu“.

„Karaševci nemaju isto slavensko porijeklo, kako se je prije smatralo ili se još uvijek smatra, ve su oni slavensko-rumunjska mješavina s albanskom infiltracijom“, tvrdi Simu u zaključku svoje knjige i pritom navodi da su preci Karaševaka naselili gor-nji tijek rijeke Karaša u trima etapama i došli u ova mjesta iz tri različite zone balkanskog poluotoka. Prvi val je stigao krajem 14. stoljeća, druga kolonizacija provedena je krajem 15. stoljeća, dok se treće naseljavanje odvija otprilike sredinom 18. stoljeća. Toponimija i onomastika, veli Traian Simu, dokazuju da Karaševci nisu pravi Slaveni. Patronimska prezimena koja završavaju rumunjskim ul podsjećaju ga na srednjovjekovne Valahe iz Balkanskog poluotoka, a one koje završavaju sufiksom oanea tako er moraju biti smatrana rumunjskima. I one koje završavaju na an i an indiciraju rumunjske obitelji posvojene od Karaševaka. Etnografija je dodatno uvjerila Simua u istinitost svojih zaključaka, opažanja i skupljeni podaci interpretirani pomoću ove discipline nisu mu ostavili prostor za drugačije zaključke. Vrsta i nosnja Karaševaka veoma li je s onom rumunjskom, fizionomija je sli na do podudarnosti, kuće su izgrađene nalik na rumunjske, aspekti iz društvenog života, vjerovanja i praznovjerja otkrivaju također jedan mentalitet blizak rumunjskome seljaku. I kad je Emil Petrovici u svojoj monografiji na rumunjskom jeziku „Graiul cara ovenilor“ ustanovio da svi Karaševci govore „prilicno dobro rumunjski“, da Jabal anima rumunjski jezik nije jedan „strani jezik“, posvojen, ve njihov materinski jezik“, konačno, da „dija-lekt Karaševaka izgleda biti srpski jezik govoren od Rumunja“, to je odmah navelo vodu na mlin Simuu da potkrijepe tezu o Karaševcima kao slaviziranim Rumunjima. U stvari, Petrovici se odnosio samo na fonetski aspekt karaševskog dijalekta. Izgovor Karaševaka ima, po mišljenju Emila Petrovicia, osobine srpsko-hrvatskih govora, ali ne samo: konsonantizam, bez okluziva s jakim eksplozijom i koji slijedi udisanje, konsonantizam je veine slavenskih i romanskih jezika. „Zbog toga se karaševski govor može smatrati jednim lijepim govorom, s mediteranskom zvukovnošću“. Termin Cara_oveni je poeo kolati, kao književna varijanta, istodobno s pojavljivanjem djela Emila Petrovicia, Govor Karaševaka. Opcija za ovaj oblik obrazlaže se injenicom da, kako sam tvrdi, Emil Petrovici je studirao „govor jednog jedinog naselja, naime slavenski govor iz opine Karaševo“, iji stanovnici s pravom mogu biti nazvani Cara_oveni. No zanimljiva je injenica da stanovnici hrvatskih sela ne nazivaju one iz Karaševa po imenu sela, kako se događa u ostalim slučajevima: „Neki koriste rije seljaci, (jd. seljak) „seljak“ ili beli seljaci „bijeli seljaci“.

Nakon pojave djela Emila Petrovicia, veina rumunjskih istraživača koristi etnonim cara_oveni, s izuzetkom Traiana Simua, u Porijeklu Karaševaka, koji koristi etnonim cra oveni. Književni oblik pušten u optjecaj od Emila Petrovicia susreće se toliko u studijama slavista, nekih lingvista, koliko i u kulturno i znanstvenim ili literarnim asopisima.

Kad stavimo na stranu tendenciozne zaključke o porijeklu Karaševaka, opažamo da Simu u svojoj knjizi nudi prijevode nekih dokumenata na latinskom i talijanskom do kojih je danas praktički nemoguće stići, dok mu zasluge pripadaju čak i kad je rije o nekim rumunjskim utjecajima na Karaševce, osim, naravno, u procesu etnogeneze. Opis me uratnih običaja važan je dokument današnjim folkloristima i etnografima, a knjiga obiluje pohvalama na račun Karaševaka: „ne poznaju konsonantizam, vjerni su i iskreni“, „lica su im fina i skladna, čak lijepa“, „duboko su vezani za obitelj“, „roditelji brinu o odgoju djece i uvjereni su u dobro inststvo“, „u obitelji i društvu stari uživaju dužno poštovanje“, „blaga narav izbjegava nasilje“, „ubojstva su u njih izuzetno rijetka“. Simu tvrdi da su me usobno Karaševci govorljivi i veseli, sumnjivi i manje komunikativni su tek sa strancima: „me utim, kad si jednom stekao njihovo povjerenje i simpatiju, na najnaivniji i najiskreniji način ti otvaraju dužnu ulogu“; „to je narod s dobrim i altruističkim navikama, ima ponos da te ugosti na najljudskiji način; za bilo koju uslugu, kolikogod mala bila, Karaševak ti zahvaljuje na dirljiv i kratak“ anski na in.

Znanstvena djela o povijesti i govoru Karaevaka nisu u prošlosti bila široko rasprostranjena i lako dostupna itateljima iz sedam karavskih sela, ali su ipak dotaknula to ke u kojima se njegovala i održavala lingvisti ka, etni ka i religiozna svijest, a to su prije svega crkva i kola. Ne znam u kojoj mjeri su stari radovi Jovana Živojimovi a, Lj. Miletića ili G. Czirbusza bili u opticaju me u Karavcima, ali u prošlostoljetnom me uratnom razdoblju na su intelektualci, posebice sve enici, u itelji i profesori, posjedovali i studirali knjige Emila Petrovi a i Traiana Simua. Me utim, trenutno postoji tendencija zanemarivanja djela ove dvojice autora samo zato to Petrovici tvrdi da su Karavci Srbi, a Simu da su slavizirani Rumunji. Ignoriranje takvih mišljenja nije rješenje, prije bi ih bilo potrebno opovrgnuti argumentima religije, lingvistike, povijesti ili narodne kulture.

Ivan Dobra